

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра теорії та історії держави і права

Присташ Л.Т.

Історія держави і права України

Методичні вказівки з самостійної роботи для студентів І-го
курсу заочної форми навчання
Спеціальність 081”Право”

Івано-Франківськ
2019

Затверджено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол №11 від 27 травня 2019 р.)

Затверджено Науково-методичною радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 5 від 21 червня 2019 р.)

Обговорено та рекомендовано до видання Вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 2 від 25 жовтня 2019 р.)

Рецензенти:

Кобецька Надія Романівна – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри трудового, екологічного та аграрного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Адамович Сергій Васильович – доктор історичних наук, професор кафедри теорії та історії держави і права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Присташ Л.Т.

Історія держави і права України [текст]: методичні вказівки для студентів I-го курсу заочної форми навчання
/ Л.Т.Присташ. - Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2019.-с.42

Методичні вказівки з «Історії держави і права України» вміщують тематику самостійної роботи, методичні поради з питань самостійної роботи, список рекомендованої літератури, і має надати допомогу студентам у виробленні уміння самостійно вивчати історію держави і права України, аналізувати законодавчі акти, формулювати і обґрунтовувати історико-теоретичні висновки та узагальнення.

Вказівки призначені для студентів, аспірантів, викладачів.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

РОЗДІЛ ІІ. ТЕМАТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.

ТЕМА 1 .ДЕРЖАВНИЙ МЕХАНІЗМ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВА.

ТЕМА 2. АПАРАТ УПРАВЛІННЯ ГЕТЬМАНЩИНОЮ.

ТЕМА 3. ОРГАНІЗАЦІЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ.

ТЕМА 4. КОДИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА У ХVІІІ СТ.

ТЕМА 5. РЕФОРМИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. В УКРАЇНІ.

ТЕМА 6. ПРАВОВІ ОСНОВИ ВХОДЖЕННЯ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ ДО СКЛАДУ УРСР.

ТЕМА 7. ВХОДЖЕННЯ ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ ДО СКЛАДУ УРСР.

ТЕМА 8. ЗАКОНОДАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ НАРОДНОЇ РАДИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ
УКРАЇНИ.

ТЕМА 9. ВІДРОДЖЕННЯ І РОЗБУДОВА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

РОЗДІЛ ІІІ.

Варіанти завдань для самостійної роботи

РОЗДІЛ ІV. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Розділ I. Загальні методичні вказівки.

Дані методичні вказівки покликані допомогти студентам успішно виконати самостійну роботу з дисципліни «Історія держави і права України», а також навчити їх органічно поєднувати лекційну форму навчання з самостійною роботою над підручниками, посібниками, збірниками документів, довідковою літературою.

Самостійна робота є невід'ємною частиною загальної системи організації навчального процесу, яку студент добре запам'ятовує і від якої одержує найбільшу користь, тому для неї відводиться істотне місце в навчальному процесі.

Самостійна робота спрямована на закріплення, розширення, поглиблення знань, одержаних на лекційних та семінарських заняттях і передбачає прищеплення навиків і вмій роботи з науковою та навчальною літературою, нормативними актами, вироблення аналітичного мислення, формування власної думки.

В методичних вказівках вміщуються методичні поради до кожної теми, що допомагає студенту зорієнтуватися в навчальному матеріалі і вичерпно дати відповіді на поставлені завдання. Саме цьому також сприяє запропонований у посібнику обширний список літератури.

Для повного розуміння змісту самостійної роботи студенту необхідно з'ясувати предмет науки Історії держави і права України – це історія виникнення, змін і розвитку типів та форм держави і права, а також конкретних державних органів і правових інститутів народів, що населяли і населяють територію України. Треба зауважити, що історія держави і права вивчає політичні та правові інститути практично аж до сьогодення, тому вона стикується з чинним правом, допомагаючи певною мірою зрозуміти його сутність, негативні та позитивні сторони.

Отримані з даних методичних вказівок навички студенти успішно зможуть використати під час виконання самостійної роботи з інших навчальних дисциплін.

Крім того, вивчення найважливіших пам'яток права вважається необхідною умовою не лише для підвищення якості історико-правової підготовки студентів та їхньої загальної юридичної культури, але й є суттєвою передумовою якісного засвоєння галузей права.

Процес виконання самостійної роботи з дисципліни «Історія держави і права України» дозволяє студенту сформувати навички аналізу історичного процесу державотворення України та розвитку її законодавства, розглянути взаємозв'язки державних структур (органів влади, судових органів, органів управління тощо), правових інститутів (окремих норм, галузей законодавства), правову культуру. Також виконання самостійної роботи сприяє розвитку у студента навичок дослідницького характеру, вміння працювати з науковою літературою, правовими першоджерелами та самостійно напрацьовувати висновки.

РОЗДІЛ II. ТЕМАТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ.

ТЕМА 1. ДЕРЖАВНИЙ МЕХАНІЗМ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОГО КНЯЗІВСТВА.

Методичні рекомендації

Розкриваючи перше питання, слід звернути увагу на факти, які сприяли історичному піднесенню Галицько-Волинської землі, а через аналіз державницької діяльності окремих галицьких і волинських князів висвітлити процес політичної консолідації, що завершився утворенням Галицько-Волинського князівства. Відповідь на наступні питання передбачає знання як загальних рис державно-правового укладу руських князівств у період феодальної роздробленості, так і специфічних особливостей власне Галицько-Волинського князівства. Водночас, відповідаючи на наступні питання, слід не обмежуватися хронологічними рамками існування Галицько-Волинського князівства, а охарактеризувати також і деякі правові пам'ятки попередньої епохи (Грамоту Івана Берладника, Рукописання Володимира Васильковича тощо).

Основні поняття і терміни

Боярська рада, боярські загони, воєводи, волостелі, двірсько-вотчинна система, князівські дружини, колективний сюзеренітет, лицарські ордени, магдебурзьке право, метрополія, “мужі градські”, Рукописання, сільські старости, “служилі князі”, установчі грамоти, феодальна роздробленість.

Питання для додаткового вивчення:

1. Утворення Галицько-Волинського князівства.
2. Особливості суспільного ладу.
3. Державний устрій:
  - а) центральні органи влади і управління.
  - б) місцеві органи управління.
4. Судові органи і загальна характеристика правової системи.

Теми рефератів:

1. Державницька діяльність Данила Галицького.
2. Причини та наслідки поділу Галицько-Волинського князівства між Польщею, Литвою і Молдовою.

Список літератури:

1. Грушевський М. Ілюстрована історія України. - К., 1990.
2. Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. – К., 1984.
3. Кульчицький В. С., Настюк М. І., Тищик Б. Й. З історії української державності. - Львів, 1992.
4. Музиченко П. П. Галицько-Волинське князівство: продовження традицій української державності. - Одеса, 1994.
8. Історія держави і права України. У 2-х частинах. / за ред. А.Й.Рогожина. – К.: “ІнЮре”, 1996.
9. Хрестоматія з історії держави і права України у 2-х томах. / за ред. В.Д.Гончаренка. – К., 2000.
10. Музиченко П. Історія держави і права України. – Одеса, 2000.
11. І.Я.Терлюк Історія держави і права України. Навчальний посібник-практикум. – Львівський інститут внутрішніх справ. – К.: “Атіка”, 1999.
12. О.Кузьмінець, В.Калиновський, П.Дігтяр. Історія держави і права України. Навчальний посібник. – К.: В-во “Україна”, 2000.
13. Історія держави і права України. Навчальний посібник / за ред. А.С.Чайковського. – К.: “ЮрінкомІнтер”, 2000.
14. Історія держави і права України. Академічний курс в 2-х томах. / за ред. В.Я.Тація, А.Й.Рогожина. – К.: “ІнЮре”, 2000.
15. Історія держави і права України у 2-х томах / за ред. В.Я. Тація /. - К., 2003.
16. Петро Захарченко. Історія держави і права України. - К.: "Атіка", 2005.
17. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України / видання 2-е. - К., "Атіка", 2006.

18. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. Підручник. - К.: Ін-Юре, 2007.
19. Історія держави і права України. Навчальний посібник. Іванов В., 2007.
20. Трофанчук Г.І. Історія держави і права України [Текст]: Григорій Іванович Трофанчук. – Рек. МОН. – К.:Юрінком Інтер, 2010.
21. Історія держави і права України [Текст] : підручник / [В. Д. Гончаренко та ін.] ; за ред. проф. В. Д. Гончаренка ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Харків : Право, 2013. - 703
22. Історія держави і права України : академічний курс . підручник / Б.Й. Тищик , І.Й. Бойко Львівський національний університет ім. І. Франка.. –Київ : Ін.Юре-2015.-806 с
23. Історія держави і права України [Текст] :підручник / О. І. Нелін. - Київ : Київський університет, 2016. - 717 с.
24. Історія держави і права України / [Андрусин Б. І. та ін. ;ред кол. 1-го т.: В. Д. Гончаренко (голова) та ін.]. - 2016. - 846 с.
25. Історія держави і права України [Текст] :посіб. для підгот. до іспиту / Д. А. Шигаль. - Харків : Право, 2017. – 249 с.
26. Історія держави і права України: практикум [Текст] :навч. посіб. для курсантів, студентів, слухачів ВНЗ МВС України / М. Ю. Бурдін [таін.] ; [заред. М. Ю. Бурдіна] ;Харків. нац. ун-твнутр. справ. - Харків :Бровін О. В. [вид.], 2017. - 443 с.
27. Історія держави і права України. Курс лекцій / В.М. Щербатюк (кер. авт. кол.), П.П. Захарченко, О.В. Кузьминець та ін.;за ред. В.М. Щербатюка. – К.:Видавництво «Фенікс», 2018. – 496 с.
28. Історія держави і праваУкраїни :посіб. для підготов. до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – 8-е вид., допов. та перероб. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 164 с.
29. Історія держави та права України :навчальний посібник / Г.І. Трофанчук. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. :Юрінком Інтер, 2017. – 568 с.
30. Історія держави і праваУкраїни :практикум / М. Ю. Бурдін, О. А. Гавриленко, І. Д. Коцан та ін. ; за ред. М. Ю. Бурдіна. – Харків : ФОП Бровін О.В., 2017. – 444 с.

ТЕМА 2. АПАРАТ УПРАВЛІННЯ ГЕТЬМАНЩИНОЮ.

Методичні рекомендації

Слід розкрити причини (соціально-економічні, політичні, культурно-релігійні) і передумови народно-визвольної війни, її рушійні сили, цілі та завдання. Коротко проаналізувати етапи визвольної війни та еволюцію державницьких поглядів Б.Хмельницького та причини пошуку Україною союзників. Докладно розповісти про правове оформлення входження України під “руку” московського царя, проаналізувати зміст, форму, сторони та інші юридичні особливості українсько-московського договору 1654 р. Розкрити правовий статус України та форми державно-правових зв'язків України і Росії за договором та жалуваними грамотами 1654 р. Проаналізувати зміну правового статусу України відповідно до наступних гетьманських статей. Дати загальну оцінку значення входження України до складу Російської держави для розвитку української державності.

Основні поняття і терміни

Батуринські статті І.Брюховецького, Березневі статті Богдана Хмельницького, Білоцерківський договір, Глухівські статті Д. Многорішного, гетьмани, Земський собор, Зборівський договір, козаки, Конотопські статті І.Самійловича, Коломацькі І. Мазепи, Московські статті І.Брюховецького, протекторат Росії, Переяславська рада, гетьманські статті, Переяславські статті І.Скоропадського, “Рішительні” (конфірмовані) пункти Д.Апостола, селяни, шляхта.

Питання для додаткового вивчення:

1. Юридичне оформлення приєднання Лівобережної України до Росії:

- а) Постанова Земського Собору від 1 жовтня 1653 року;
  - б) рішення Переяславської Ради від 8 січня 1654 року;
  - в) Статті Б.Хмельницького, Березневі статті 1654 року;
  - г) царські жалувані грамоти від 27 березня 1654 та від 12 квітня 1654 року.
2. Формування території та механізму держави:
    - а) адміністративно-територіальний поділ;
    - б) вищі органи влади та управління;
    - в) місцеві органи влади та управління;
  3. Судові органи.
  4. Збройні сили.
  5. Поступове обмеження та ліквідація царизмом автономного устрою України.

Теми рефератів:

- 1.Зборівський і Білоцерківський договори Б.Хмельницького з Польщею.
2. Причини ліквідації автономії України у складі Російської імперії.

Список літератури:

1. Бабій Б., Кульчицький В. Ліквідація царизмом автономного устрою України // Український календар. 1964 (Варшава).
2. Бойко І.Й. Держава і право Гетьманщини. - Львів, 2000.
4. Голобуцький В, Запорізьке козацтво. - К., 1994.
5. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVII-XVIII ст., кордони, населення, право. - К., 1996.
6. Дядиченко В.А, Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII - початку XVIII ст. - К., 1959.
7. Іванченко Р. П, Історія без міфів. Бесіди з історії української державності. – К., 1996.
8. Когут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини. - К.,1996.
10. Універсали Богдана Хмельницького. 1648-1657. - К., 1998.
11. Прицак О. Пилип Орлик, його конституція і бачення проблем тогочасної України // Дзвін. - 1990. - №2.
12. Ульяновський В.І. Переяславська рада без шат апологетики або переяславська легенда. //Трибуна, 1991. - №3,5,8.
13. Ткач А. П. Причини ліквідації автономної України в складі Російської імперії // Проблеми правознавства. - 1966. - Вип.4.
14. 340 років Переяславської Ради. Міжнародна наукова конференція. Тези доповідей конференції 12-13 березня 1994 р. - Вип. 1-2.- Донецьк, 1994.
15. Історія держави і права України. У 2-х частинах. / за ред. академіка А.Й.Рогожина. – К.: “ІнЮре”, 1996.
16. Хрестоматія з історії держави і права України у 2-х томах. / за ред. В.Д.Гончаренка. – К., 2000.
17. Музиченко П. Історія держави і права України. – Одеса, 1999.
18. І.Я.Терлюк Історія держави і права України. Навчальний посібник-практикум. – Львівський інститут внутрішніх справ. – К.:”Атіка”, 1999.
19. О.Кузьмінець, В.Калиновський, П.Дігтяр. Історія держави і права України. Навчальний посібник. – К.: В-во “Україна”, 2000.
20. Історія держави і права України. Навчальний посібник / за ред. А.С.Чайковського. – К.: “ЮрінкомІнтер”, 2000.
21. Історія держави і права України. Академічний курс в 2-х томах. / за ред. В.Я.Тація, А.Й.Рогожина. – К.: “ІнЮре”, 2000.
22. Історія держави і права України у 2-х томах / за ред. В.Я. Тація /. - К., 2003.
23. Петро Захарченко. Історія держави і права України. - К.: Галицько-Волинського князівства. Відповідь на наступні питання передбачає знання як загальних рис державно-правового укладу руських князівств у період феодальної роздробленості, так і специфічних особливостей власне Галицько-Волинського князівства. Водночас, відповідаючи на наступні питання, слід не обмежуватися хронологічними рамками існування Галицько-Волинського

князівства, а охарактеризувати також і деякі правові пам'ятки попередньої епохи (Грамоту Івана Берладника, Рукописання Володимира Васильковича тощо).

24. Історія держави і права України [Текст] : підручник / [В. Д. Гончаренко та ін.] ; за ред. проф. В. Д. Гончаренка ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Харків : Право, 2013. - 703

25. Історія держави і права України : академічний курс . підручник / Б.Й. Тищик , І.Й. Бойко Львівський національний університет ім. І. Франка.. –Київ : Ін.Юре-2015.-806 с

26. Історія держави і права України [Текст] : підручник / О. І. Нелін. - Київ : Київський університет, 2016. - 717 с.

27. Історія держави і права України / [Андрусишин Б. І. та ін. ;ред кол. 1-го т.: В. Д. Гончаренко (голова) та ін.]. - 2016. - 846 с.

28. Історія держави і права України [Текст] : посіб. для підгот. до іспиту / Д. А. Шигаль. - Харків : Право, 2017. – 249 с.

29. Історія держави і права України: практикум [Текст] : навч. посіб. для курсантів, студентів, слухачів ВНЗ МВС України / М. Ю. Бурдін [та ін.] ; [заред. М. Ю. Бурдіна] ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Харків : Бровін О. В. [вид.], 2017. - 443 с.

30. Історія держави і права України. Курс лекцій / В.М. Щербатюк (кер. авт. кол.), П.П. Захарченко, О.В. Кузьминець та ін.; за ред. В.М. Щербатюка. – К.: Видавництво «Фенікс», 2018. – 496 с.

31. Історія держави і права України : посіб. для підготов. до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – 8-е вид., допов. та перероб. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 164 с.

32. Історія держави та права України : навчальний посібник / Г.І. Трофанчук. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2017. – 568 с.

33. Історія держави і права України : практикум / М. Ю. Бурдін, О. А. Гавриленко, І. Д. Коцан та ін. ; за ред. М. Ю. Бурдіна. – Харків : ФОП Бровін О.В., 2017. – 444 с.

ТЕМА 3. ОРГАНІЗАЦІЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ.

Методичні рекомендації

Розглядаючи дану тему, необхідно проаналізувати передумови виникнення Запорізької Січі, а також, її вплив на державотворчі процеси в українських землях. Потрібно здійснити характеристику військової та територіальної організації Війська Запорізького. Необхідно ретельно проаналізувати систему центральних органів влади та управління Запорізької Січі, а також її місцевих органів управління, дослідити порядок їх формування та компетенцію. Окрему увагу потрібно присвятити системі судових органів Запорізької Січі, їх компетенції та порядку здійснення зазначеними судами судочинства

Питання для додаткового вивчення:

1. Виникнення Запорізької Січі.
2. Характеристика військової і територіальної організації Війська Запорізького.
3. Органи влади і управління Запорізької Січі.
4. Суд і судочинство в Запорізькій Січі.
5. Характерні риси козацького права Запорізької Січі.
6. Причини ліквідації Запорізької Січі і створення Задунайської Січі.

Список літератури:

1. Архів Коша Нової Запорізької Січі. - Київ, 1994.
2. Вербінець Л. Судівництво і кари на Запоріжжю//и Українське козацтво. – 1973. – Ч. 2 (24).
3. Гайдай Г. Козацький суд// Український світ. – 1996. - № 1-3.

4. Грозовський І. Звичаєве право Запорозької Січі // Право України, 1991.- № 10.
5. Грозовський і. М. Козацьке право // Право України, 1997. - № 6.
6. Грозовський і. М. Право Нової Січі(1743-1775р.). Навч. посібник. – Харків, 2000.
7. Грозовський І. М. Право власності на землю в Запорізькій Січі// Право України, 1997 - № 8.
8. Грушевський М. С. Історія України-Руси: у 11 т. – Т. 7 : Козацькі часи до року 1625. – Київ, 1995.
9. Гурій О. І. Українська козацька держава в другій половині 17 – 18ст.: кордони, населення, право. Київ, 1996.
10. Гуслистий К., Апанович О. Запорізька Січ та її прогресивна роль в історії українського народу. Київ, 1954.
11. Крип'якевич І. П. Козаччина в політичних комбінаціях 1620-1630рр.// Записки наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка, 1914. – т. 117-118.
12. Крип'якевич І. П. Козаччина і Баторієві вольності// Джерела до історії України-Руси, Львів, 1908 – т.8.
13. Наріжний С. Судівництво і кари на Запоріжжі. – Прага, 1939р.
14. Паньонко І. М. Система органів управління Запорізької Січі: Монографія . – Львів, 2006.
15. Скальковський А. О. Історія Нової Січі або останнього Коша Запорозького. – Дніпропетровськ, 1994.
16. Терлецький О. Гетьманська Україна й Запорізька Січ., Львів – 1935.
17. Щербак В. О. Запорозька січ як фактор консолідації українського козацтва до середини 17 ст.// Український історичний журнал. – 1995. № 5.
18. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків: у т. 3 – Львів, 1991. – Т. 2.
19. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків : у 3 т. – Львів, 1990. – Т. 1.
20. Історія держави і права України [Текст] : підручник / [В. Д. Гончаренко та ін.] ; за ред. проф. В. Д. Гончаренка ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Харків : Право, 2013. - 703
21. Історія держави і права України : академічний курс . підручник / Б.Й. Тищик , І.Й. Бойко Львівський національний університет ім. І. Франка.. –Київ : Ін.Юре-2015.-806 с
23. Історія держави і права України [Текст] :підручник / О. І. Нелін. - Київ : Київський університет, 2016. - 717 с.
24. Історія держави і права України / [Андрусишин Б. І. та ін. ;ред кол. 1-го т.: В. Д. Гончаренко (голова) та ін.]. - 2016. - 846 с.
25. Історія держави і права України [Текст] :посіб. для підгот. до іспиту / Д. А. Шигаль. - Харків : Право, 2017. – 249 с.
26. Історія держави і права України: практикум [Текст] :навч. посіб. для курсантів, студентів, слухачів ВНЗ МВС України / М. Ю. Бурдін [таін.] ; [заред. М. Ю. Бурдіна] ;Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Харків :Бровін О. В. [вид.], 2017. - 443 с.
27. Історія держави і права України. Курс лекцій / В.М. Щербатюк (кер. авт. кол.), П.П. Захарченко, О.В. Кузьминець та ін.;за ред. В.М. Щербатюка. – К.:Видавництво «Фенікс», 2018. – 496 с.
28. Історія держави і праваУкраїни :посіб. для підготов. до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – 8-е вид., допов. та перероб. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 164 с.
29. Історія держави та права України :навчальний посібник / Г.І. Трофанчук. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. :Юрінком Інтер, 2017. – 568 с.
30. Історія держави і праваУкраїни :практикум / М. Ю. Бурдін, О. А. Гавриленко, І. Д. Коцан та ін. ; за ред. М. Ю. Бурдіна. – Харків : ФОП Бровін О.В., 2017. – 444 с.

ТЕМА 4. КОДИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА У ХVІІІ СТ.

Методичні рекомендації

Розгляд даної теми треба розпочинати з загальної характеристики джерел права України ХVІІ – ХVІІІ ст., а саме: звичаєве право, джерела польського та литовського походження, магдебурське та хелмінське право, універсали гетьманів і полковників,

джерела російського права. Особливу увагу необхідно звернути на гетьманські універсали, з'ясувати, які сфери суспільного життя регулювалися цими важливими нормативними актами. Також треба докладно з'ясувати передумови підготовки, основний зміст і історичне значення першого українського кодексу «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. Звернути увагу на прагнення української шляхти використати кодифікацію для відновлення втрачених прав та вольностей України. Розкрити сутність Кодексу як пам'ятки феодального права.

Питання для додаткового вивчення:

1. Джерела права України за Березневими статтями 1654 року:
  - а) звичаєве (козацьке право);
  - б) нормативні акти автономної влади;
  - в) польсько-литовське законодавство;
  - г) збірники магдебурзького права.
2. Складення, джерела і структура Кодексу 1743 року.
3. Характеристика цивільного права:
  - а) право власності;
  - б) зобов'язальне право (основні види договорів, їх зміст та оформлення);
  - в) сімейно-шлюбне право;
  - г) право спадщини.
4. Основні риси кримінального права:
  - а) поняття і види злочинів;
  - б) мета і система покарань.
5. Характер та особливості судового процесу.
6. Пам'ятки права України другої половини XVIII століття та першої половини XIX століття.
  - а) Суд і розправа в правах малоросійських 1750-1758 років;
  - б) Екстракт малоросійських прав 1767 року і його переробка 1786 року;
  - в) судова реформа в Україні 1760-1763 років;
  - г) Екстракт із указів, інструкцій і постанов 1786 р.;

Теми рефератів:

1. Загальна характеристика джерел права України на час входження її до складу Російської імперії.
2. Юридична платформа руху за незалежну соборну Україну. Гадяцький трактат І.Виговського і Конституція Пилипа Орлика 1710 р.
3. Причини і наслідки кодифікаційних робіт. «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743р.

Список літератури:

1. Бойко І.Й. Зобов'язальне право Гетьманщини за «Правами, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. - Львів, 1998.
2. Кульчицкий В.С. Кодифікація права на Україні у XVIII столітті. - Львів, 1958.
3. Кульчицкий В.С. Видатна пам'ятка українського права // Республіканець. – Львів, 1993, № 11-12.
4. Кульчицкий В.С. Суд і розправа в правах малоросійських 1750 року Ф.Чуйкевича //Український календар. 1070 (Варшава).
5. Кульчицкий В.С. Джерела права в Галичині за часів австрійського панування // Проблеми правознавства - К., 1971. Вип. 19 або Кульчицкий В.С. Застосування кодексів австрійського права на території Галичини // Стан кодифікаційного процесу в Україні: системність, пріоритети, уніфікація. - К., 1995.
7. Пашук А.Й. Суд і судочинство на лівобережній Україні в XVII-XVIII ст. – Львів, 1967.
8. Права за якими судиться малоросійський народ 1743. - К., 1997.
9. Тищик Б. Й. Лешкович Я. О. Олександр Безбородько як теоретик і практик українського права і політики // Вісник Львівського університету. Серія юридична - Львів, 1996.

10. Ткач А.П. Історія кодифікації дореволюційного права України. – К., 1968.
11. Історія держави і права України у 2-х томах / за ред. В.Я. Тація / . - К., 2003.
12. Петро Захарченко. Історія держави і права України. - К.: "Атіка", 2005.
13. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України / видання 2-е. - К., "Атіка", 2006.
14. Історія держави і права України. Навчальний посібник. Іванов В., 2007.
15. Трофанчук Г.І. Історія держави і права України [Текст]: Григорій Іванович Трофанчук. – Рек. МОН. – К.:Юрінком Інтер, 2010.
16. Історія держави і права України [Текст] : підручник / [В. Д. Гончаренко та ін.] ; за ред. проф. В. Д. Гончаренка ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Харків : Право, 2013. - 703
17. Історія держави і права України : академічний курс . підручник / Б.Й. Тищик , І.Й. Бойко Львівський національний університет ім. І. Франка.. –Київ : Ін.Юре-2015.-806 с
18. Історія держави і права України [Текст] :підручник / О. І. Нелін. - Київ : Київський університет, 2016. - 717 с.
19. Історія держави і права України / [Андрусишин Б. І. та ін. ;ред кол. 1-го т.: В. Д. Гончаренко (голова) та ін.]. - 2016. - 846 с.
20. Історія держави і права України [Текст] : посіб. для підгот. до іспиту / Д. А. Шигаль. - Харків : Право, 2017. – 249 с.
21. Історія держави і права України: практикум [Текст] :навч. посіб. для курсантів, студентів, слухачів ВНЗ МВС України / М. Ю. Бурдін [таін.] ; [заред. М. Ю. Бурдіна] ;Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Харків :Бровін О. В. [вид.], 2017. - 443 с.
22. Історія держави і права України. Курс лекцій / В.М. Щербатюк (кер. авт. кол.), П.П. Захарченко, О.В. Кузьминець та ін.;за ред. В.М. Щербатюка. – К.:Видавництво «Фенікс», 2018. – 496 с.
23. Історія держави і права України : посіб. для підготов. до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – 8-е вид., допов. та перероб. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 164 с.
24. Історія держави та права України :навчальний посібник / Г.І. Трофанчук. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. :Юрінком Інтер, 2017. – 568 с.
25. Історія держави і права України :практикум / М. Ю. Бурдін, О. А. Гавриленко, І. Д. Коцан та ін. ; за ред. М. Ю. Бурдіна. – Харків : ФОРМ Бровін О.В., 2017. – 444 с.

ТЕМА 5. РЕФОРМИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. В УКРАЇНІ.

Методичні рекомендації

Перше питання передбачає насамперед розкриття системного характеру реформ. Розглядаючи друге питання, слід звернути увагу на юридичні документи, які закріплювали реформу, та на особливості проведення селянської реформи в Україні. Розкриваючи третє питання, треба розповісти про систему земських органів самоврядування (Губернські і повітові земські збори та губернські і повітові земські управи) та порядок їх формування, відповідаючи на четверте питання, необхідно з'ясувати основні риси судової системи та процесу напередодні реформи, висвітлити причини, процес підготовки і принципи, за якими провадилась реформа, систему нормативних документів (судових статутів), які її закріпили, розповісти про систему мирової юстиції, систему загальної юстиції та нові демократичні принципи судочинства.

Основні поняття і терміни

Буржуазія, волостелі і старшина, волосні суди, викуп, виборчі курії, губернатори, генерал-губернатори, державні селяни, думські гласні, дворянство, дворянські збори, двірські седяни, жандармерія, земські дільничі начальники, земські збори, земські установи, з'їзди мирових суддів, купецтво, міські думи, міські управи, мирові судді, окружні суди, повітові землевласники, поліція, присяжні засідателі, судові палати, селянство, Сенат, сільське товариство, селянський схід, староста, тимчасовозобов'язані селяни, уставні грамоти, фабричне законодавство, фабричні селяни

Питання для додаткового обговорення:

1. Передумови і характеристика реформ другої половини XIX ст. в Росії та в Україні.
2. Селянська реформа 1861 р. в Україні.
3. Земська 1864 р. і міська 1870 р. реформи в Україні.
4. Прийняття і структура Судових статутів 1864 року.
5. Судова система за Статутами:
  - а) місцеві судові установи;
  - б) загальні судові установи;
  - в) залишки станових судів.
6. Зміни в цивільному і кримінальному судочинстві.
7. Реорганізація прокуратури та заснування адвокатури.
8. Особливості проведення реформ в Україні в другій половині XIX ст.

Теми рефератів:

1. Поліцейська і жандармська реформи в Росії (середина XIX ст.)
2. Університетська і шкільна реформи середини XIX ст. і їх особливості на Україні.
3. Формування і розвиток адвокатури в Росії в XIX ст.

Список літератури:

1. Воробейкова Т.У., Дубровина А.Б. Преобразование административно-полицейского аппарата, суда и тюремной системы России во второй половине XIX века. - К., 1973.
2. Кульчицький В. С. З історії адвокатури царської Росії // Проблеми правознавства. - К., 1966. Вип. 3 або Варфоломеева Т. В., Святоцький О.Д., Кульчицький В. С. Історія адвокатури України. - К., 1992.
3. Российское законодательство X-XX веков. - М., 1991. Т. 8 або Хрестоматія по історії государства и права СССР. - М., 1990.
4. Святоцький О.Д., Медведчук В. В. Адвокатура: історія і сучасність. - К., 1997.
5. Боднарєвський А. В. Волосне управління та становище селян на Україні після реформи 1861 р. - К., 1961.
8. Литвак Б. Т. Переворот 1861 года в России: почему не реализовалась реформаторская альтернатива. - М., 1991.
9. Овчаренко Ю.Ф. Московская охранка на рубеже веков // Отечественная история. - 1993. - №3.
10. Історія держави і права України. У 2-х частинах. /за ред. А.Й.Рогожина. – К.: “ІнЮре”, 1996.
11. Хрестоматія з історії держави і права України у 2-х томах. / за ред. В.Д.Гончаренка. – К., 2000.
12. Музиченко П. Історія держави і права України. – Одеса, 2000.
13. І.Я.Терлюк Історія держави і права України. Навчальний посібник-практикум. – Львівський інститут внутрішніх справ. – К.:”Атіка”, 1999.
14. О.Кузьмінець, В.Калиновський, П.Дігтяр. Історія держави і права України. Навчальний посібник. – К.: В-во “Україна”, 2000.
15. Історія держави і права України. Навчальний посібник / за ред. А.С.Чайковського. – К.: “ЮрінкомІнтер”, 2000.
16. Історія держави і права України. Академічний курс в 2-х томах. / за ред. В.Я.Тація, А.Й.Рогожина. – К.: “ІнЮре”, 2000.
17. Історія держави і права України у 2-х томах / за ред. В.Я. Тація /. - К., 2003.
18. Петро Захарченко. Історія держави і права України. - К.: "Атіка", 2005.
19. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. Підручник. - К.: Ін-Юре, 2007.
20. Історія держави і права України. Навчальний посібник. Іванов В., 2007.
21. Трофанчук Г.І. Історія держави і права України [Текст]: Григорій Іванович Трофанчук. – Рек. МОН. – К.:Юрінком Інтер, 2010.
22. Історія держави і права України [Текст] : підручник / [В. Д. Гончаренко та ін.] ; за ред. проф. В. Д. Гончаренка ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Харків : Право, 2013. - 703

23. Історія держави і права України : академічний курс . підручник / Б.Й. Тищик , І.Й. Бойко Львівський національний університет ім. І. Франка.. –Київ : Ін.Юре-2015.-806 с
24. Історія держави і права України [Текст] :підручник / О. І. Нелін. - Київ : Київський університет, 2016. - 717 с.
25. Історія держави і права України / [Андрусишин Б. І. та ін. ;ред кол. 1-го т.: В. Д. Гончаренко (голова) та ін.]. - 2016. - 846 с.
26. Історія держави і права України [Текст] :посіб. для підгот. до іспиту / Д. А. Шигаль. - Харків : Право, 2017. – 249 с.
27. Історія держави і права України: практикум [Текст] :навч. посіб. для курсантів, студентів, слухачів ВНЗ МВС України / М. Ю. Бурдін [таін.] ; [заред. М. Ю. Бурдіна] ;Харків. нац. ун-твнутр. справ. - Харків :Бровін О. В. [вид.], 2017. - 443 с.
28. Історія держави і права України. Курс лекцій / В.М. Щербатюк (кер. авт. кол.), П.П. Захарченко, О.В. Кузьминець та ін.;за ред. В.М. Щербатюка. – К.:Видавництво «Фенікс», 2018. – 496 с.
29. Історія держави і праваУкраїни :посіб. для підготов. до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – 8-е вид., допов. та перероб. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 164 с.
30. Історія держави та права України :навчальний посібник / Г.І. Трофанчук. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. :Юрінком Інтер, 2017. – 568 с.
31. Історія держави і праваУкраїни :практикум / М. Ю. Бурдін, О. А. Гавриленко, І. Д. Коцан та ін. ; за ред. М. Ю. Бурдіна. – Харків : ФОП Бровін О.В., 2017. – 444 с.

ТЕМА 6. ПРАВОВІ ОСНОВИ ВХОДЖЕННЯ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ ДО СКЛАДУ УРСР.

Методичні рекомендації

Розкриваючи питання, дати аналіз соціально-політичному становищу Західної України в складі Польщі. Дати оцінку Пакту-Молотова-Ріббентропа 1939 р., прослідкувати історію створення тимчасових органів влади та виборів до Народних зборів Західної України.

Основні поняття і терміни

Пакт Молотова-Ріббентропа, таємний протокол, ревкоми, комітети, тимчасові управління, селянські комітети, народні збори, НКЮ, оргбюро колегії адвокатів.

Питання для додаткового вивчення:

1. Соціально-політичне становище Західної України в складі Польщі.
2. Пакт Молотова-Ріббентропа 1939 року, його зміст і оцінка.
3. Похід Червоної Армії в Західну Україну і створення тимчасових органів народної влади.
4. Державно-правові акти Народних Зборів Західної України.
5. Державне будівництво в західних областях УРСР.

Теми рефератів:

1. Зміст та оцінка пакту Молотова-Ріббентропа.
2. Державне будівництво в західних областях УРСР.

Список літератури:

1. Бабій Б. М. Возз'єднання Західної України з Українською РСР - К., 1954.
2. Возз'єднання українського народу в єдиній Українській радянській державі. Збірник документів і матеріалів. - К., 1949.
3. Коваль В. С. Радянсько-німецький пакт 1939 року // Минуле України: відповлені сторінки. - К., 1991.
4. Кульчицький В. С. та інші. Вхідження Галичини, Північної Буковини та Закарпаття до складу України (1939-1945 рр.) - Дрогобич, 1995.
5. Присташ Л.Т. Апарат управління Західною Україною в складі Польщі. - Львів, 1998 або Кульчицький В.С., Лісна І.С. Апарат управління Західною Україною в складі Польщі // Вісник Львівського університету. Серія юридична. - Львів, 1993.

6. Присташ Л.Т. Соціально-економічне становище Західної України у складі Польщі (1921-1939 рр.) / Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Випуск 2. - Івано-Франківськ, 1998.
7. Торжество історичної справедливості. - Львів, 1968.
8. Історія держави і права України. У 2-х частинах. / за ред. А.Й.Рогожина. – К.: “ІнЮре”, 1996.
9. Хрестоматія з історії держави і права України у 2-х томах. / за ред. В.Д.Гончаренка. – К., 2000.
10. Музиченко П. Історія держави і права України. – Одеса, 2000.
11. І.Я.Терлюк Історія держави і права України. Навчальний посібник-практикум. – Львівський інститут внутрішніх справ. – К.:”Атіка”, 1999.
12. О.Кузьмінець, В.Калиновський, П.Дігтяр. Історія держави і права України. Навчальний посібник. – К.: В-во “Україна”, 2000.
13. Історія держави і права України. Навчальний посібник / за ред. А.С.Чайковського. – К.: “ЮрінкомІнтер”, 2000.
14. Історія держави і права України. Академічний курс в 2-х томах. / за ред. В.Я.Тація, А.Й.Рогожина. – К.: “ІнЮре”, 2000.
15. Історія держави і права України у 2-х томах / за ред. В.Я. Тація / . - К., 2003.
16. Петро Захарченко. Історія держави і права України. - К.: "Атіка", 2005.
17. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. Підручник. - К.: Ін-Юре, 2007.
18. Історія держави і права України. Навчальний посібник. Іванов В., 2007.
19. Трофанчук Г.І. Історія держави і права України [Текст]: Григорій Іванович Трофанчук. – Рек. МОН. – К.:Юрінком Інтер, 2010
20. Історія держави і права України [Текст] : підручник / [В. Д. Гончаренко та ін.] ; за ред. проф. В. Д. Гончаренка ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Харків : Право, 2013. - 703
21. Історія держави і права України : академічний курс . підручник / Б.Й. Тищик , І.Й. Бойко Львівський національний університет ім. І. Франка.. –Київ : Ін.Юре-2015.-806 с
22. Історія держави і права України : академічний курс . підручник / Б.Й. Тищик , І.Й. Бойко Львівський національний університет ім. І. Франка.. –Київ : Ін.Юре-2015.-806 с
23. Історія держави і права України [Текст] :підручник / О. І. Нелін. - Київ : Київський університет, 2016. - 717 с.
24. Історія держави і права України / [Андрусишин Б. І. таін. ;ред кол. 1-го т.: В. Д. Гончаренко (голова) таін.]. - 2016. - 846 с.
25. Історія держави і права України [Текст] :посіб. для підгот. до іспиту / Д. А. Шигаль. - Харків : Право, 2017. – 249 с.
26. Історія держави і права України: практикум [Текст] :навч. посіб. для курсантів, студентів, слухачів ВНЗ МВС України / М. Ю. Бурдін [таін.] ; [заред. М. Ю. Бурдіна] ;Харків. нац. ун-твнутр. справ. - Харків :Бровін О. В. [вид.], 2017. - 443 с.
27. Історія держави і права України. Курс лекцій / В.М. Щербатюк (кер. авт. кол.), П.П. Захарченко, О.В. Кузьмінець та ін.;за ред. В.М. Щербатюка. – К.:Видавництво «Фенікс», 2018. – 496 с.
28. Історія держави і праваУкраїни :посіб. для підготов. до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – 8-е вид., допов. та перероб. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 164 с.
29. Історія держави та права України :навчальний посібник / Г.І. Трофанчук. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. :Юрінком Інтер, 2017. – 568 с.
30. Історія держави і праваУкраїни :практикум / М. Ю. Бурдін, О. А. Гавриленко, І. Д. Коцан та ін. ; за ред. М. Ю. Бурдіна. – Харків : ФОП Бровін О.В., 2017. – 444 с.

ТЕМА 7. ВХОДЖЕННЯ ПІВНІЧНОЇ БУКОВИНИ ДО СКЛАДУ УРСР.

Методичні рекомендації

Розкриваючи питання, дати аналіз юридичному оформленню окупації Північної Буковини Румунією та проаналізувати соціально-політичне становище Північної Буковини в складі Румунії.

Проаналізувати Закон “Про включення північної частини Буковини і Акерманського та Ізмаїльського повітів Бессарабії до складу УРСР».

Основні поняття і терміни

Румунська національна рада, генеральний конгрес, Сен-Жерменський договір, конституційна монархія, палата депутатів, палата сенату, конституція, префекту, претори, примари, створення Чернівецької та Ізмаїльської областей, створення районів.

Питання для додаткового вивчення:

1. Юридичне оформлення окупації Північної Буковини Румунією.
2. Соціально-політичне становище Північної Буковини в складі Румунії.
3. Звільнення Північної Буковини і створення тимчасових органів влади і управління.
4. Закон Верховної Ради СРСР про включення Північної Буковини та українських повітів Бессарабії до УРСР.
5. Державне будівництво в Північній Буковині.

Теми рефератів:

1. Характеристика органів влади і управління Північної Буковини у склад Румунії.
2. Юридичне оформлення окупації Північної Буковини Румунією.

Список літератури:

1. Кульчицький В.С. Возз'єднання Північної Буковини з Українською РСР // Вісник Львівського університету. Серія юридична. - Львів, 1963.
2. Кульчицький В.С. Державне будівництво в Північній Буковині в 1940-1941 роках // Проблеми правознавства. - К., 1974. Вип. 27.
3. Лісна І. С. Примусове включення Північної Буковини до складу королівської румунії // На шляху до правової держави. - Львів, 1992.
4. Кульчицький В.С. та інші. Входження Галичини, Північної Буковини та Закарпаття до складу України (1939-1945 рр). - Дрогобич, 1995.
5. Радянська Буковина. 1940-45 р.р. Документи і матеріали. - К., 1967.
6. Торжество історичної справедливості. - Львів, 1968.
7. Історія держави і права України. У 2-х частинах. / за ред. академіка АПрН України А.Й.Рогожина. - К.: “ІнЮре”, 1996.
8. Хрестоматія з історії держави і права України у 2-х томах. / за ред. В.Д.Гончаренка. - К., 2000.
9. Музиченко П. Історія держави і права України. - Одеса, 2000.
10. І.Я.Терлюк Історія держави і права України. Навчальний посібник-практикум. - Львівський інститут внутрішніх справ. - К.: “Атіка”, 1999.
11. О.Кузьмінець, В.Калиновський, П.Дігтяр. Історія держави і права України. Навчальний посібник. - К.: В-во “Україна”, 2000.
12. Історія держави і права України. Навчальний посібник / за ред. А.С.Чайковського. - К.: “ЮрінкомІнтер”, 2000.
13. Історія держави і права України. Академічний курс в 2-х томах. / за ред. В.Я.Тація, А.Й.Рогожина. - К.: “ІнЮре”, 2000.
14. Історія держави і права України у 2-х томах / за ред. В.Я. Тація / - К., 2003.
15. Петро Захарченко. Історія держави і права України. - К.: "Атіка", 2005.
16. . Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. Підручник. - К.: Ін-Юре, 2007.
17. Історія держави і права України. Навчальний посібник. Іванов В., 2007.
18. Трофанчук Г.І. Історія держави і права України [Текст]: Григорій Іванович Трофанчук. - Рек. МОН. - К.:Юрінком Інтер, 2010.
19. Історія держави і права України [Текст] : підручник / [В. Д. Гончаренко та ін.] ; за ред. проф. В. Д. Гончаренка ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Харків : Право, 2013. - 703
20. Історія держави і права України [Текст] : підручник / О. І. Нелін. - Київ : Київський університет, 2016. - 717 с.

21. Історія держави і права України / [Андрусішин Б. І. та ін. ; ред кол. 1-го т.: В. Д. Гончаренко (голова) та ін.]. - 2016. - 846 с.
22. Історія держави і права України [Текст] : посіб. для підгот. до іспиту / Д. А. Шигаль. - Харків : Право, 2017. - 249 с.
23. Історія держави і права України: практикум [Текст] : навч. посіб. для курсантів, студентів, слухачів ВНЗ МВС України / М. Ю. Бурдін [та ін.] ; [заред. М. Ю. Бурдіна] ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Харків : Бровін О. В. [вид.], 2017. - 443 с.
24. Історія держави і права України. Курс лекцій / В.М. Щербатюк (кер. авт. кол.), П.П. Захарченко, О.В. Кузьминець та ін.; за ред. В.М. Щербатюка. - К.: Видавництво «Фенікс», 2018. - 496 с.
25. Історія держави і права України : посіб. для підготов. до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. - 8-е вид., допов. та перероб. - К.: Вид. ПАЛІВОДА А. В., 2017. - 164 с.
26. Історія держави та права України : навчальний посібник / Г.І. Трофанчук. - 2-ге вид., перероб. і допов. - К.: Юрінком Інтер, 2017. - 568 с.
27. Історія держави і права України : практикум / М. Ю. Бурдін, О. А. Гавриленко, І. Д. Коцан та ін. ; за ред. М. Ю. Бурдіна. - Харків : ФОП Бровін О.В., 2017. - 444 с.

ТЕМА 8. ЗАКОНОДАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ НАРОДНОЇ РАДИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ.

Методичні рекомендації

У ході підготовки до заняття проаналізувати соціально-політичне становище Закарпаття в складі Чехословаччини, вивчити становлення народно-демократичного ладу в Закарпатті і його правову основу. Дати оцінку юридичному оформленню возз'єднання Закарпаття з УРСР.

Основні поняття і терміни

Народні комітети, з'їзд народних комітетів, маніфест, Народна Рада, Декрети, Закарпатська область.

Питання для додаткового вивчення:

1. Соціально-політичне становище Закарпаття в складі Чехословаччини.
2. Звільнення Закарпаття від фашистських загарбників і створення органів народної влади.
3. Становлення народно-демократичного ладу в Закарпатті та його правова основа.
4. Державне будівництво в Закарпатській Україні у 1944-1945 роках. Діяльність Народної Ради.
5. Юридичне оформлення возз'єднання Закарпаття з УРСР.

Теми рефератів:

1. Державне будівництво в Закарпатській Україні у 1944-1945 рр. Діяльність Народної Ради.
2. Юридичне оформлення возз'єднання Закарпаття з УРСР.

Список літератури:

1. Вечеш М., Задорожний В. Велич і трагедія Карпатської України. - Ужгород, 1993.
2. Вісник Народної Ради Закарпатської України. - Ужгород. 1944-1945.
3. Кульчицький В. С.. Законодавча діяльність Народної Ради Закарпатської України // Проблеми правознавства. - К., 1971. Вип.20.
4. Кульчицький В.С. та інші. Возз'єднання Закарпаття з Радянською Україною (соціально-політичні і правові основи). - Львів. 1985.
5. Кульчицький В. С. Правове становище Закарпаття у складі Чехословаччини // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. - Львів, 1995.
6. Шляхом до щастя. Нариси історії Закарпаття. - Ужгород, 1973.
7. Історія держави і права України. У 2-х частинах. / за ред. Академіка АпрН України А.Й.Рогожина. - К.: "ІнЮре", 1996.
8. Хрестоматія з історії держави і права України у 2-х томах. / за ред. В.Д.Гончаренка. - К., 2000.
9. Музиченко П. Історія держави і права України. - десса, 2000.

10. І.Я.Терлюк Історія держави і права України. Навчальний посібник-практикум. – Львівський інститут внутрішніх справ. – К.: "Атіка", 1999.
11. О.Кузьмінець, В.Калиновський, П.Дігтяр. Історія держави і права України. Навчальний посібник. – К.: В-во "Україна", 2000.
12. Історія держави і права України. Навчальний посібник / за ред. А.С.Чайковського. – К.: "ЮрінкомІнтер", 2000.
13. Історія держави і права України. Академічний курс в 2-х томах. / за ред. В.Я.Тація, А.Й.Рогожина. – К.: "ІнЮре", 2000.
14. Історія держави і права України у 2-х томах / за ред. В.Я. Тація /. – К., 2003.
15. Петро Захарченко. Історія держави і права України. – К.: «Атіка», 2005.
16. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. Підручник. - К.: Ін-Юре, 2007.
17. Історія держави і права України. Навчальний посібник. Іванов В., 2007.
18. Трофанчук Г.І. Історія держави і права України [Текст]: Григорій Іванович Трофанчук. – Рек. МОН. – К.:Юрінком Інтер, 2010.
20. Історія держави і права України [Текст] : підручник / [В. Д. Гончаренко та ін.] ; за ред. проф. В. Д. Гончаренка ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Харків : Право, 2013. - 703
21. Історія держави і права України : академічний курс . підручник / Б.Й. Тищик , І.Й. Бойко Львівський національний університет ім. І. Франка.. –Київ : Ін.Юре-2015.-806 с
22. Історія держави і права України [Текст] :підручник / О. І. Нелін. - Київ : Київський університет, 2016. - 717 с.
23. Історія держави і права України / [Андрусишин Б. І. таін. ;ред кол. 1-го т.: В. Д. Гончаренко (голова) таін.]. - 2016. - 846 с.
24. Історія держави і права України [Текст] :посіб. для підгот. до іспиту / Д. А. Шигаль. - Харків : Право, 2017. – 249 с.
25. Історія держави і права України: практикум [Текст] :навч. посіб. для курсантів, студентів, слухачів ВНЗ МВС України / М. Ю. Бурдін [таін.] ; [заред. М. Ю. Бурдіна] ;Харків. нац. ун-твнутр. справ. - Харків :Бровін О. В. [вид.], 2017. - 443 с.
26. Історія держави і права України. Курс лекцій / В.М. Щербатюк (кер. авт. кол.), П.П. Захарченко, О.В. Кузьмінець та ін.;за ред. В.М. Щербатюка. – К.:Видавництво «Фенікс», 2018. – 496 с.
27. Історія держави і праваУкраїни :посіб. для підготов. до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – 8-е вид., допов. та перероб. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 164 с.
28. Історія держави та права України :навчальний посібник / Г.І. Трофанчук. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. :Юрінком Інтер, 2017. – 568 с.
29. Історія держави і праваУкраїни :практикум / М. Ю. Бурдін, О. А. Гавриленко, І. Д. Коцан та ін. ; за ред. М. Ю. Бурдіна. – Харків : ФОП Бровін О.В., 2017. – 444 с.

ТЕМА 9. ВІДРОДЖЕННЯ І РОЗБУДОВА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Методичні рекомендації

У процесі підготовки до заняття треба проаналізувати соціально-політичні, економічні відносини у СРСР, які загострилися на початку 90-х років ХХ ст. Варто визначити чинники, які привели до розпаду СРСР і укладення угоди про утворення Співдружності Незалежних Держав. Важливим є встановлення передумов прийняття Декларації про державний суверенітет та визначення його значення. Значну увагу необхідно приділити характеристиці Акту проголошення незалежності України, за яким було утворено українську державу. Особливу увагу варто приділити характеристиці основних положень чинної Конституції України.

Питання для додаткового вивчення:

1. Розпад СРСР і угода про утворення Співдружності Незалежних Держав.

2. Прийняття Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року, її зміст і значення.
3. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року: його характеристика та історичне значення.
4. Демократизація суспільно-політичного життя.
5. Гуманізація правових відносин у незалежній Україні.
6. Основні положення і значення Конституції України від 28 червня 1996 року.

Список літератури:

1. Гончаренко В.Д. Тернистий шлях до незалежності // Вісник Академії правових наук України.-1999.-№2(17).
2. Іванченко Р.П. Історія без міфів. Бесіди з історії української державності.- К., 1996.
3. Історія української Конституції. Упорядники: А. Слюсаренко. М. Іоменко.- К., 1997.
4. Коментар до Конституції України.-К., 1996.
5. Конституція незалежної України. У 3-х томах. Документи, коментарі, статті. Упорядники: Головатий С, Юзьков Л.- К., 1995.
6. Нор В., Стецюк П. Конституція- Основний закон України в запитаннях і відповідях. – Львів, 1996.
7. Субтельний О. Україна. Історія. – К., 1991.
8. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. / За ред В.Д.Гончаренка. – К., 2000.- Т. 2.
9. Історія держави і права України у 2-х томах / за ред. В.Я. Тація /. – К., 2003.
10. Петро Захарченко. Історія держави і права України. – К.: «Атіка», 2005.
11. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. Підручник. - К.: Ін-Юре, 2007.
12. Історія держави і права України. Навчальний посібник. Іванов В., 2007.
13. Трофанчук Г.І. Історія держави і права України [Текст]: Григорій Іванович Трофанчук. – Рек. МОН. – К.:Юрінком Інтер, 2010.
14. Історія держави і права України [Текст] : підручник / [В. Д. Гончаренко та ін.] ; за ред. проф. В. Д. Гончаренка ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Харків : Право, 2013. - 703
- 15.Історія держави і права України : академічний курс . підручник / Б.Й. Тищик , І.Й. Бойко Львівський національний університет ім. І. Франка.. –Київ : Ін.Юре-2015.-806 с
16. Історія держави і права України [Текст] :підручник / О. І. Нелін. - Київ : Київський університет, 2016. - 717 с.
17. Історія держави і права України / [Андрусин Б. І. та ін. ;ред кол. 1-го т.: В. Д. Гончаренко (голова) та ін.]. - 2016. - 846 с.
18. Історія держави і права України [Текст] :посіб. для підгот. до іспиту / Д. А. Шигаль. - Харків : Право, 2017. – 249 с.
19. Історія держави і права України: практикум [Текст] :навч. посіб. для курсантів, студентів, слухачів ВНЗ МВС України / М. Ю. Бурдін [таін.] ; [заред. М. Ю. Бурдіна] ;Харків. нац. ун-твнутр. справ. - Харків :Бровін О. В. [вид.], 2017. - 443 с.
20. Історія держави і права України. Курс лекцій / В.М. Щербатюк (кер. авт. кол.), П.П. Захарченко, О.В. Кузьминець та ін.;за ред. В.М. Щербатюка. – К.:Видавництво «Фенікс», 2018. – 496 с.
21. Історія держави і праваУкраїни :посіб. для підготов. до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – 8-е вид., допов. та перероб. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 164 с.
22. Історія держави та права України :навчальний посібник / Г.І. Трофанчук. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. :Юрінком Інтер, 2017. – 568 с.
23. Історія держави і праваУкраїни :практикум / М. Ю. Бурдін, О. А. Гавриленко, І. Д. Коцан та ін. ; за ред. М. Ю. Бурдіна. – Харків : ФОП Бровін О.В., 2017. – 444 с.

РОЗДІЛ III.

Варіанти завдань для самостійної роботи

Варіант-1

1. Чотири етапи формування державності у східних слов'ян (реферат).
2. Товариство українських поступовців (ТУП) – політичне об'єднання як основа створення Центральної Ради (конспект).
3. Органи влади і управління, створені внаслідок походу Червоної Армії в Західній Україні у 1939-1940 рр. (схема).
4. Описати коло спадкоємців за законом у Польському королівстві.

Варіант-2

1. Характеристика положень Конституції УНР про Національні союзи (реферат).
2. Характеристика Березневих статей 1654р. (конспект)
3. Органи влади і управління ЗУНР, порядок їх утворення та компетенція (схема).
4. Описати коло спадкоємців за законом у Великому князівстві Литовському.

Варіант-3

1. Князівське законодавство у Київській Русі (конспект)
2. Постанова Земського Собору від 1 жовтня 1653р. та рішення Переяславської Ради від 8 січня 1654р. (реферат)
3. Адміністративно-територіальний поділ у Північній Буковині в період окупації Румунією у 1918-1940рр. (схема).
4. Перечислити повноваження Першої Малоросійської колегії.

Варіант-4

1. Соціально-політичне становище українських земель у складі Польщі у міжвоєнний період (реферат).
2. Право власності за Литовським Статутом 1588р. (конспект).
3. Органи влади і управління за Конституцією УСРР 1929р. (схема).
4. Перечислити повноваження Другої Малоросійської колегії.

Варіант-5

1. Утворення Центральної Ради, її повноваження.(реферат).
2. Адміністративно- територіальний поділ Гетьманщини (конспект)
3. Органи влади і управління за Конституцією УНР 1918р. (схема)
4. Перечислити повноваження Пани-Ради.

Варіант-6

1. Організація влади в ЗУНР, її правова основа (реферат).
2. Нормативні акти автономної влади Гетьманщини (конспект)
3. Органи влади і управління в Галичині у першій половині ХІХст. (схема)
4. Назвати три основні положення Конституційного договору 1995р.

Варіант-7

1. Становлення народно-демократичного ладу в Закарпатті та його правова основа (після звільнення від німецько-фашистських загарбників) (реферат).
- 2.Виборчий закон Директорії (конспект).
3. Органи влади і управління в Галичині у складі Австро-Угорщини (схема)
4. Перечислити повноваження Генерального уряду за Гетьманщини.

Варіант-8

1. Право власності у Київській Русі (реферат).
2. Перший з'їзд Народних комітетів Закарпатської України (конспект)
3. Органи влади і управління за Конституцією Пилипа Орлика (схема).
4. Які категорії населення позбавлялися виборчих прав за Постановою Раднаркому України від 8 лютого 1919р.?

Варіант-9

1. Національні Союзи в Конституції УНР 1918р.(реферат).
2. Організація управління у Закарпатті у складі Австрії та Австро-Угорщини (конспект).
3. Структура Генерального уряду (схема).
4. Які нові органи влади виникли внаслідок реформування місцевої влади в Україні у 1992р. та у 1994р.

Варіант-10

1. Джерела права Галицько-Волинського князівства (реферат)
2. Збройні сили ЗУНР (конспект)
3. Органи влади і управління на Закарпатті у складі Австро-Угорщини (схема)
4. Викласти коротко зміст “Наказу Українській Центральній Раді” від 5 травня 1917р.

Варіант-11

1. Характер та особливості судового процесу у Київській Русі (реферат)
2. Закон про земельну реформу в ЗУНР. Вимоги до державних службовців в ЗУНР (конспект).
3. Органи влади і управління в Північній Буковині в період румунської окупації (схема).
4. Що таке “Новоогарьовський процес”?

Варіант-12

1. Поняття та види злочинів за Литовськими статутами (реферат)
2. Військове будівництво в період Директорії(конспект).
3. Органи урядової адміністрації в Галичині у складі Австрії та Австро-Угорщини (схема).
4. Коли були організовані в радянській Україні трудові армії?.

Варіант-13

1. Органи влади і управління Української Народної Республіки Центральної Ради (реферат)
2. Церковні статuti великих князів київських (конспект)
3. Органи влади управління за Конституцією УСРР1929р.(схема).
4. Перечислити повноваження Станового сейму в Галичині.

Варіант-14

1. Характеристика “Тимчасового закону про адміністрацію ЗУНР” від 16 листопада 1918р. (конспект)
2. Право власності за Кодексом 1743р. (реферат)
3. Органи влади управління в Київській Русі (схема)

4. Перечислити повноваження Галицького крайового сейму.

Варіант-15

1. Створення радянських органів влади і управління в областях Західної України наприкінці 1939р – протягом 1940р.(реферат)
2. Порядок формування Галицького крайового сейму (конспект)
3. Органи влади і управління у Підкарпатській Русі, передбачені “Генеральним статутом” 1919р.(схема)
4. Дати назву та кількісний і якісний склад парламентської опозиції у Верховній Раді УРСР у 1990р.

Варіант-16

1. Організація влади в Румунії у 1919-1928рр. та режиму управління в Північній Буковині (реферат)
2. Порядок формування органу самоврядування у містах за Магдебурським правом (конспект).
3. Органи влади управління в Київській Русі (схема).
4. Дати визначення: що таке «опала».

Варіант-17

1. Демократизація суспільно-політичного життя в незалежній Україні (1991-1996рр). (реферат).
2. Характеристика Екстракту малоросійських прав 1767р. та його переробка 1786р. (конспект)
3. Органи влади і управління в містах з Магдебурським правом (схема)
4. Яка форма власності на землю встановлювалася Конституцією УСРР 1919р.?

Варіант-18

1. Судова реформа в Україні 1760-1763рр.(реферат).
2. Порядок формування органів земського самоврядування в повітах у 1864р.(конспект).
3. Органи влади і управління Української Народної республіки періоду Директорії (схема)
4. Яка форма власності на засоби виробництва існувала в радянському праві?

Варіант-19.

1. Третій та Четвертий Універсали Центральної Ради, їх зміст (реферат)
2. Місцеві судові установи за реформою 1864р.(конспект).
3. Органи влади і управління Української гетьманської держави: порядок утворення, компетенція(схема)
4. Перечислити повноваження органів місцевого самоврядування(рад) у Галичині у складі Австрії та Австро-Угорщини.

Варіант-20.

1. Селянська реформа 1861р.(реферат).
2. Створення народних судів Закарпатської України у 1945р.(конспект)
3. Органи влади і управління в Українській гетьманській державі (схема)
4. Перечислити повноваження Пани-Ради.

Варіант-21.

1. Соціально-політичне становище Західної України у складі Австро-Угорщини (реферат).
2. Реформування місцевої влади в Україні у 1992р. та 1994р (конспект)
3. Органи влади і управління в містах з Магдебургським правом (схема).
4. Назвати кілька положень Акту проголошення незалежності України.

Варіант-22.

1. Організація управління на Закарпатті в період австрійського панування (реферат).
2. Характеристика Закону про мови та Закону про громадянство УНР та ЗУНР (конспект)
3. Судова система за Гетьманату Павла Скоропадського (схема).
4. Про що йдеться в “Інструкції Тимчасового Уряду Генеральному Секретаріату” від 4 серпня 1917р..

Варіант-23.

1. Організація влади в Українській гетьманській державі (реферат)
2. Структура Генерального уряду (схема).
3. Види грошових штрафів у Київській Русі (конспект).
4. Дати назву органів, які регулювали економічні відносини в губерніях в радянській Україні..

РОЗДІЛ IV. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Підручники, посібники, фундаментальні курси

Основні підручники і посібники

1. Історія держави і права України. /За ред. А.И.Рогожина. — Т. 1-2.— К., 1996.
2. Мироненко О.М., Римаренко Ю.І., Чехович В.Л. Українське державотворення: Невитребуваний потенціал: Словник-довідник. — К., 1997.
3. Кульчицький В. С., Настюк М.І., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. — Львів, 1996.
4. Історія держави і права України. Академічний курс в 2-х томах / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина. – К.: “ІнЮре”, 2000.
5. Історія держави і права України. Навчальний посібник / За ред. А.С. Чайковського. – К.: “ЮрінкомІнтер”, 2000.

6. Кузьминець О., Калиновський В., П. Дігтяр. Історія держави і права України. Навчальний посібник. – К.: “Україна”, 2000.
7. Музиченко П. Історія держави і права України. – К., 2001.
8. Історія держави і права України в 2-х томах / За ред. В.Я. Тація. – К., 2003.
9. Петро Захарченко. Історія держави і права України. – К.: “Атіка”, 2005.
10. Кульчицький В. С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України / Вид. 2-ге. – К.: “Атіка”, 2006.
11. Кульчицький В. С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. – К.: “ІнЮре”, 2007.
12. Історія держави і права України. Навчальний посібник. Іванов В., 2007.
13. Трофанчук Г.І. Історія держави і права України [Текст]: Григорій Іванович Трофанчук. – Рек. МОН. – К.:Юрінком Інтер, 2010.
14. Історія держави і права України : академічний курс . підручник / Б.Й. Тищик , І.Й. Бойко ; Львівський національний університет ім. І. Франка.. –Київ : Ін.Юре-2015.-806 с
15. Історія держави і права України / [Андрусишин Б. І. та ін. ;ред кол. 1-го т.: В. Д. Гончаренко (голова) та ін.]. - 2016. - 846 с.
16. Історія держави і права України [Текст] : посіб. для підгот. до іспиту / Д. А. Шигаль. - Харків : Право, 2017. – 249 с.
17. Історія держави і права України: практикум [Текст] : навч. посіб. для курсантів, студентів, слухачів ВНЗ МВС України / М. Ю. Бурдін [таін.] ; [заред. М. Ю. Бурдіна] ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Харків : Бровін О. В. [вид.], 2017. - 443 с.
18. Історія держави і права України : посіб. для підготов. до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – 8-е вид., допов. та перероб. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 164 с.
19. Історія держави та права України : навчальний посібник / Г.І. Трофанчук. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. :Юрінком Інтер, 2017. – 568 с.
20. Історія держави і права України : практикум / М. Ю. Бурдін, О. А. Гавриленко, І. Д. Коцан та ін. ; за ред. М. Ю. Бурдіна. – Харків : ФОП Бровін О.В., 2017. – 444 с.
21. Історія держави і права України. Курс лекцій / В.М. Щербатюк (кер. авт. кол.), П.П. Захарченко, О.В. Кузьминець та ін.; за ред. В.М. Щербатюка. – К.: Видавництво «Фенікс», 2018. – 496 с.
22. Історія держави і права України. Підручник. Видання друге, перероблене і доповнене (Ювілейна серія «НЮУ 215 років») за редакцією В.Д. Гончаренка, - К.: 2019.

Інші підручники і посібники юридичного характеру

1. Барбах Б., Леснодарський Б., Пиетрчак М. История государства и права Польши. — М., 1980.
2. Владимирский-Буданов М.Ф. Обзор истории русского права. — 6-е изд. — К., 1909. (Див. також Ростов-на Дону, 1995).
3. Чубатий М. Огляд історії українського права. — К., 1994.
4. Історія держави і права України/ За ред. В.Г. Гочаро. Навчальний посібник. – К., 1996.
5. Історія держави і права України [Текст] : підручник / [В. Д. Гончаренко та ін.] ; за ред. проф. В. Д. Гончаренка ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". - Харків : Право, 2013. - 703
6. Історія держави і права України [Текст] : підручник / О. І. Нелін. - Київ : Київський університет, 2016. - 717 с.

Підручники і посібники загальноісторичного характеру.

1. Грушевський М. С. Історія України-Русі. В 11 томах, 12 книгах. — К., 1991-1997.
2. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. 2-е изд. — К., 1993.
3. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. — К., 1990.

4. Дорошенко Д. І. Нарис історії України. У 2-х т. — К., 1992.
5. Жуковський Л., Субтельний О. Нариси історії України. — Львів, 1991.
6. Коваль М.В., Кульчицький С.В., Курносів В.О. Історія України. — К., 1992.
7. Крип'якевич І.П. Історія України. — Львів, 1990 (або 1992).
8. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. — Львів, 1993.
9. Полонська-Василенко Н.Д. Історія України. — Т.І-2 - К., 1992.
10. Субтельний О. Історія України. — К., 1991.

2. Документи і нормативні матеріали

Основні збірники.

1. Гунчак Т. Українська революція. Документи 1919-1921 рр. — Нью-Йорк, 1984.
2. Історія держави і права України. Хрестоматія. — К., 1992.
3. Конституційні акти України. 1917-1920 рр. — К., 1992.
4. Історія української конституції (укладачі Слюсаренко А.Г., Томенко М.В.) — К., 1996.
5. Українська Центральна Рада: Документи і матеріали. У двох томах. —Т. 1-2. —К., 1996.
6. «Права, за якими судитися малоросійський народ 1743 р.» - К, 1997.
7. Хрестоматія з історії держави і права України. В.Д.Гончаренко, О.Д.Святоцький.-К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2003.

Інші документальні публікації

1. Документи Богдана Хмельницького. 1648-1697р. — Харків, 1961.
2. Ділова документація Гетьманщини XVII ст.: Збірник документів. — К., 1993.
3. Збірник законів Української РСР. — Т.1-2. — К., 1974.
4. Літопис Самовидця. —К., 1971.
5. Мірчук П. Українська повстанська армія 1942-1952. Документи і матеріали. — Львів, 1991.
6. Повісті врем'яних літ. — К., 1990.
7. Суспільно-політичний розвиток західних областей УРСР. 1939-1989: Збірник документів і матеріалів. — К., 1989.

3. Спеціальна література з окремих проблем історії держави і права України,

1. Варфоломеева Т.В., Святоцький О.Д. та інші. Історія адвокатури України. - К., 1992.
2. Верстюк В.Ф. Українська Центральна Рада. — К., 1997.
3. Вивід прав України. — Львів, 1991.
4. Гамрецький Ю.М. Універсали — визначальні віхи історії Центральної ради / Український історичний журнал. — 1991. — №8-9.
5. Голобуцький І.О. Запорізька Січ в останні часи свого існування. — К., 1994.
6. Грозівський І.М. Звичаєве право запорозьких козаків. Дис. канд. юрид. наук. —Х., 1998.
7. Горбачев В.Н. Міське самоврядування в Україні за реформою 1970 року. — Харків, 1995.
8. Грушевський М. Конституційне питання і українство в Росії. — Львів, 1995.
9. Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття. Нариси політичної історії. — К., 1993.
10. Гуржій О. Українська козацька держава у другій половині ХУП-ХУІІІ ст. - К., 1996.

11. Давня історія України. У 2-кн. — К., 1994.
12. Державний центр УНР в екзилі. — К., 1993.
13. Дорошенко Д.І. Огляд української історіографії. — К., 1996.
14. Драгоманов М. Пропащий час. Українці під московським царством (1654-1876) // Український історичний журнал. — 1991. — №9.
15. Дубровіна А.Б. Суспільний лад, механізм управління та право України в період розкладу суспільно-кріпосницької системи і зростання капіталістичних відносин (перша половина XIX ст.) — К., 1996.
16. Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України. 1917-1920. Центральна Рада, гетьманство, директорія. — К.: Либідь., 1997.
17. Крип'яквич І.П. Богдан Хмельницький. — Львів, 1990.
18. Лилик С. Західноукраїнська Народна республіка. — Львів, 1990.
19. Левицький К. Великий зрив (до історії української державності від березня до листопада 1918 р. на основі споминів та документів). - Львів, 1991.
20. Малик Я., Вол Б., Чуприна В. Історія української державності. — Львів, 1990.
21. Мироненко О.М. Правовий аналіз діяльності Центральної Ради. — К., 1995.
22. Мироненко О.М. Судові реформи при гетьмані П.Скоропадському // Правова держава. — Вип.7. — К., 1996.
23. Мироненко О.М. Світоч української державності. Політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради. — К., 1996.
24. Павленко Ю., Храмов Ю. Українська державність у 1917-1919 рр. — К., 1995.
25. Падох Я. Суди і судовий процес старої України. — Нью-Йорк — Львів, 1990.
26. Пашук А.Я. Ґрунтове судочинство на Лівобережній Україні у другій половині ХУП-ХУІІІ ст. — Львів, 1994.
27. Прицак О. Пилип Орлик, його конституція і бачення проблем тогочасної України//Дзвін. — 1990. — №2.
28. Приймак Т. Конституційний проект М.Грушевського 1905р. // Український історичний журнал. — 1991. — №1.
29. Пристайко В.І., Шаповал Ю.І. Справа "Спілки Визволення України". Невідомі документи і факти. — К., 1995.
30. 50 років возз'єднання Північної Буковини, хотинського, акерманського та Ізмаїльського повітів Бесарабії з Українською РСР: тези Доповіді республіканської наукової конференції, Чернівці, 22-24 лист. 1990р. — Чернівці, 1990.
31. Рекотов П. В. Німецько-фашистський окупаційний режим в Україні 1941-1944р.р. — К. 1997.
32. Розсоха С. Сейм Карпатської України. — Львів, 1991.
33. Степанков В.С. Богдан Хмельницький і проблеми державності України//Український історичний журнал. — 1991. — №9.
34. Стерчо П. Карпато-українська держава. - Львів, 1994.
35. Ткач А.П. Право України. — Хмельницький, 1992.
36. Тищик Б.Й. Організація і структура державного апарату Галицької Соціалістичної Радянської Республіки (1920р.). — Львів, 1996.
37. Химинець Ю. Закарпаття—земля української держави: Нотатки з історії Закарпаття. — Ужгород, 1991.
38. Чехович В.А. Проблеми національно-державного будівництва України в роки непу. — Харків, 1995.